

ML
Aug 7
XIV-1049

HUNGARY

INDUSTRY (1704) ✓

RESISTANCE (2910)

POST-REVOLUTION DEVELOPMENTS IN BUDAPEST'S "BELOJANNIS"
FACTORY

SOURCE GRAZ: Draughtsman, 33, who was employed in subject factory for four years prior to his escape in late May 1957.

DATE OF OBSERVATION: 23 October 1956 to 22 May 1957.

ENGLISH SYNOPSIS: Sandor BALI, the president of "Belojannis" factory's revolutionary council, was also president of the BUDAPEST workers' council and is the main responsible for resistance to regime pressure. He was arrested together with his deputy in January 1957.

Bertalan BERECZ, a Soviet Lieut.-Colonel and director of the "Belojannis" factory, who pretended to support the revolutionaries' demands, was left in charge until 10 January 1957. His successor was ex-deputy Minister of State Control Gyula VANKO. Both had to contend with the workers' resistance and disregard for directives.

On February 8 MAROSAN appeared in the "Belojannis" factory and made a speech which most of the workers heard via the loudspeaker system. The minister said a great deal which the regime newspapers chose not to repeat, giving vent to fits of temper and on one occasion breaking off applause with the remark: "You cattle, you always applaud -- you even applauded when I was sentenced to death...!"

When work was resumed after the revolution, the factory began to manufacture short-range radio transmitters and receivers in accordance with production schedules determined by the so-called "WARSAW Program" in 1956. In future, it will supply signals equipment for use by the armies of the captive countries.

EVALUATION COMMENT: This report gives some interesting glimpses of conditions in the BUDAPEST Belojannis factory, which was one of the main places of resistance to the pressure of the KADAR regime. The activities of the factory's workers' council are well known and the report confirms already available information. The arrest of BALI and RACZ was officially announced also. In the meantime Sandor BALI has been released from prison.

(more)

The statements on the director, Bertalan BERECZ, are contradictory, because according to another source he was arrested when he went to protest, together with a workers' delegation against the arrest of BALI and RACZ. The fact that he graduated at a Soviet university and is a Soviet citizen is reported here for the first time.

The appointment of Gyula VANKO as director of the factory is not yet known from official sources, but is likely, since he was previously director of the factory 1953-1955. His job in the Ministry of State Control ended through the abolition of the ministry.

György VARRO's position in the factory as section head is confirmed. In the Party he is a candidate member of the CC.

The visit of György MAROSAN to the Belojannis factory was also briefly announced in the press. (See the 17 May issue of "Nepszabadsag".) The quotations from his speech are certainly correct; they were also used by him in other speeches.

The production of the mentioned new type of radio transmitters and receivers was not yet reported by other sources, but it is known from earlier information that part of the production of the factory goes for military purposes.

X X X

A Belojannis (volt Standard) Híradástechnikai Gyárban a forradalom alatt és után uralkodó helyzetről forrás a következő tájékoztatást adja:

A forradalom alatt a gyárban megválasztott munkástanács elnöke BALI Sándor, alelnöke RÁCZ Sándor volt. Később RÁCZ alelnököt a NAGYBUDAPEST-i Munkástanács elnökévé, BALI Sándort pedig a NAGYBUDAPEST-i Munkástanács elnökhelyettesévé választották. Egyidejűleg mindketten megtartották gyári megbizatásukat is.

A gyár igazgatója a forradalom kitörésekor BERECZ Bertalan mérnök volt. BERECZ mérnöki oklevelét szovjet hadiakadémián szerezte és mint szovjet állampolgár tért vissza Magyarországra. Először a Kohó- és Gépipari Minisztérium fennhatósága alá tartozó Híradástechnikai Igazgatóság igazgató-helyetteseként működött. Innen két évvel ezelőtt került igazgatóként a Belojannis gyár élére.

A forradalom kitörése után BERECZ látszólag átállt a gyár forradalmi munkásai oldalára és ezzel tartotta igazgatói helyét. A gyárba bejárt és intézkedéseiről is tudtak. November negyediké után is BERECZ a gyár igazgatója. Leváltására 1957 január 10-én került sor. Ekkor a gyár élére VANKO Gyula mérnököt nevezték ki, aki korábban az Állami Ellenőrzés Minisztériuma miniszterhelyettese

(more)

volt. BERECZ-et egyidejűleg a Telefongyár miniszteri biztosává nevezték ki.

A forradalom alatt BERECZ igazgatón kívül még egy vezető pártembernek sikerült a forradalmárok bizalmába férkőznie, ez VARRÓ György, a személyzeti osztály vezetője volt. Miután a személyzeti osztály megszűnt, VARRÓ a munkaügyi osztály vezetését vette át. A forradalom leverése után VARRÓ levetette álarcát és mint a párt hű katonája mindenkit kiszolgáltatót, akiről csak valamit tudott. Szolgálatiért a gyár pártszervezetének élére került, ma is a helyi pártszervezet elnöke.

November 4-e után egy ideig a gyár munkástanácsa erősen tartotta magát és sorra akadályozta meg a KÁDÁR-kormány rendelkezéseinek végrehajtását. Ugy tűnt ebben az időben a gyár dolgozói előtt, hogy ez a munkástanács BUDAPEST-i viszonylatban is a legerősebbek közé tartozik. Erre a magatartásra vonatkozóan forrás példaként említi, hogy a munkástanács heteken keresztül nem volt hajlandó helyiséget adni a pártszervezet céljaira, végül is a Kohó- és Gépipari Minisztérium leirata volt szükséges a helység megadásához. A munkástanács az igazgató, a helyi pártvezető intézkedéseit sorra hatálytalanította. Ennek következményei később természetesen nem maradtak el.

BALI Sándort és RÁCZot decemberben letartóztatták. A letartóztatás miatt a gyárban három napig sztrájk volt. A harmadik napon katonaság és karhatalom szállta meg a gyárat és ez a helyzet forrás elmeneküléséig maradt. A párt támadta a munkástanács tagjait és sorra távolította el őket. Így történt, hogy a korábban 35 főből álló munkástanács létszáma április 1-re 11 főre csökkent. Ebben az időpontban a letartóztatott tanácstagok száma 10 fő volt.

A munkástanács lefaragásával azonban nem sikerült megtörni a gyár munkásságának passzivitását. Ez a passzivitás forrás eljöveteleig szinte töretlen volt és a legkülönfélébb módokon jutott kifejezésre. Jellemző volt erre MAROSÁN gyári szereplése.

AMIT MAROSÁN BESZÉDÉBŐL A SAJTÓ KIHAGYOTT
A Remarkable Speech by MAROSÁN

Február 8-án délelőtt 10 órakor a gyár igazgatósága és a pártszervezet közös értesítést közzétett a munkahelyeken, amely arról rendelkezett, hogy a munkásság e napon négy órakor fejezze be a munkát és hagyja el a gyár területét. Az elmaradt munkaidő ledolgozására később történik intézkedés.

Délben körözték a munkástanács rendelkezését, mely szerint az igazgatóság rendelkezése érvénytelen, mindenki maradjon a helyén és a szokott módon végezze munkáját.

(more)

Köztudomású volt már ekkor, hogy a délutáni folyamán MAROSÁN tart beszédet a gyárban. A délutáni órákban a gyári fegyveres őrségen túl nagyszámú fegyveres csoportok mentek el a gyárat és jóformán minden munkahelyre jutott belőle egy-két fő.

Iddközben tárgyalás folyik a gyárvezetőség és a párt-szervezet részéről egyfelől, a munkástanács részéről másfelől a munkásság jelenlétére vonatkozóan. Mindkét fél kitért a körözvényeken közölt álláspontja mellett, a munkásság azonban egyöntetűen a munkástanács rendelkezését hajlandó végre.

A gyárat négy órakor senki nem hagyta el, mindenki folytatta munkáját. A kultúrteremhez vezető folyosókat félnégykor fegyveres őrök zárták le, csak meghívó bemutatásával lehetett a beszéd színhelyére menni. Senki nem tudta, hogy tulajdonképpen kik előtt tartja beszédét MAROSÁN. A kultúrterem több száz fő befogadására méretezett helyiség, a gyári munkásság sorából alig néhány fő kapott a pártszervezettől meghívót. Ez a körös végig rejtély maradt.

Negyeddélben megkezdődött a gyári megfigyelők, a munkásszobákban, szerezőteremben lévő hangszerekkel MAROSÁN beszédét közvetítették.

A sajtó- és híradószolgálatok a beszéd anyagát. A sajtóból azonban kimeradtak MAROSÁN azok a kivétel nélküli közlések nem volt célszerű. A megfigyelők természetesen ezeket is közvetítették és ezek közül jórészt a következőkre emlékeztek pontosan.

Amikor arról beszélt a vezető szocialista országok erejéről beszélt MAROSÁN - és erre sokszor utalt - állandóan ezt a kifejezést használta: "... százmilliós békehad"...

Állandóan visszatért beszédében ezekkel a kitételekkel: "a kutya keserít... vagy a kutya izgat..."

A szovjet csapatok beavatkozásával és további jelenlétével kapcsolatban a következőket mondotta: "Világos a dolog elvtársak! Ha nagybányai vitéz HORTHY Miklósnak joga volt 1919-ben az angolokat, franciákat, szengálnégereket meg az atyauristen tudja kicsodákat behozni az országba, akkor nekem, MAROSÁN Györgynek jogom volt 1956-ban behozni az oroszokat! Mert vegyék tudomásul, én hoztam be az oroszokat a fasiszták leverésére!"

A beszéd során taps amolyan menetrendszerűen hallatszott, mint amikor a pulpituson ülő egyik vezető erre a jelt megadja. Egy ilyen taps során, a tapsot leállítva a következők mondták MAROSÁN: "Maguk marhák, maguk mindig tapsolnak, maguk akkor is tapsoltak, amikor engem halálra ítélték!"

Öt órakor, a műszak végén a munkásság úgy hagyta el a gyárat, hogy még hallatszott az udvari nagy hangszóróból MAROSÁN beszéde.

Másnap hallotta forrás, hogy hat óra körül távozott MAROSÁN a gyárból, erős fegyveres fedezettel.

UJ GYÁRTÁSI FELADAT, AZ UGY NEVEZETT "VARSO-I PROGRAMM"
The "WARSAW Program" Production Plan

A forradalom után a Belojannis gyárban is lassan, von-
tatottan kezdődött a termelés. Az első heteket csaknem teljesen
a politikai vonatkozású események kötötték le, a munkástanács
és a gyárvezetés harca, a párt újraszervezésével kapcsolatos
események stb. Február közepétől lehet számítani az üzemszerű ter-
melést, azonban igen csökkent mértékben. Nagyban hozzájárult eh-
hez a nyersanyaghiány. Február végén például teljesen elfogyott
az ugy nevezett rugókemény pakfon anyag, ez megbénította az egész
szerelést.

Már a forradalom előtt előkészületeket tett a gyárve-
zetés a gyártás bizonyos átállítására vonatkozóan. Ennek érdekében
műhelyátszervezések, profilrozások történtek és a gyár mellett
lévő sportpályán egy nagyméretű szerelőcsarnok építését kezdték
meg. A forradalom kitörésekor ez a szerelőcsarnok nagyjából ké-
szen volt, berendezése azonban teljesen hiányzott.

Február közepén kezdték meg a szerelőcsarnok berende-
zését és ekkor már nyíltan beszéltek arról, hogy a gyár megkezdí
könnyű, rövidhatósugarú katonai rádió adó-vevő készülékek gyártá-
sát.

Április elején a gyárvezetés megkezdte a fokozatos
átállítást az új gyártási feladatra. Korábban fő feladata volt a
gyárnak nagy távbeszélő központok (öttesatornás berendezések)
gyártása, ezt a munkát fokozatosan leállították és egyidejűleg
fejlesztették a katonai rádiókészülékek előállítását.

Ezt a feladatot a gyár 1956 közepén kapta, amikor is
a VARSÓ-i szerződés tagállamainak műszaki értekezletén a hírközlő
berendezések gyártását koordinálták. A Belojannis gyár tehát a
VARSO-i szerződés valamennyi tagállamának hadserege részére gyárt-
ja a jövőben ezeket a táborigyártott rádiókészülékeket.

A műszaki dokumentáció még nem forgott teljes egészé-
ben közkézen a gyárban forrás eljövetelekor. Annyi azonban már
a részletekből is megállapítható volt, hogy körülbelül az R-3 kato-
nai készülék változatának gyártása kezdődött meg.

Ezt az új gyártási feladatot a munkások általában így
említették: "a VARSÓ-i Programm".